

Tarih ve GÜNCE

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 11 (2022/Yaz), ss. 301-331.

Geliş Tarihi: 19 Haziran 2022

Kabul Tarihi: 30 Ağustos 2022

Araştırma Makalesi/Research Article*

DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI DÖNEMİNDE İÇEL (MERSİN)'DE SEÇİMLER

Birgöl BOZKURT**

İbrahim BOZKURT***

Öz

Demokrat Parti'nin (DP) iktidarda olduğu 1950-1960 arası dönem Türk siyasal yaşamının önemli bir evresidir. Çalışmada, 1950 seçimleriyle değişen Türk siyasal yaşamına İçel özelinde odaklanılmıştır. 1950, 1954 ve nihayet DP iktidarının son seçimleri olan 1957 genel seçimleri sürecinde partiler arasında ilişkiler, iktidar-muhalefet açısından ele alındığı gibi partilerin seçim kampanyaları ve aday belirleme süreçlerine de değinilmiştir. İçel, Çukurova'nın Akdeniz'e açılan liman kentidir ve siyasal mücadelelerin tüm bu seçim süreçlerinde hararetli bir örneğini temsil etmektedir. DP, çok partili hayata geçişle birlikte kentin siyasal hayatında yer edinmiştir. 1950-1960 arası dönemde de DP'yi siyaseten ve tüm seçimlerde destekleyen bir kent olmuştur. İçel halkı seçimlere büyük oranda katılım sağlarken, seçim süreçlerinde partiler arası rekabet yoğun bir şekilde gerçekleşmiştir. DP'nin kurucuları arasında yer alan Refik Koraltan, tüm seçim dönemlerinde iki yerden aday gösterildiği halde İçel milletvekilliğini tercih ederek TBMM'de İçel milletvekili olarak çalışmalarını sürdürmüştür. 1954 seçimleri öncesi DP içinde yaşanan yol ayrımı, milletvekillerinin ve partililerin istifasıyla sonuçlanmış hem 1954 hem de 1957 seçimlerinde DP İçel milletvekillerinde değişiklikler olmuştur. Muhalefet partileri her seçim döneminde İçel'de faaliyetler sürdürmüş olsa da çabaları seçim sonuçlarını değiştirmemiştir.

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, (birgul.bozkurt@mersin.edu.tr), Orcid: 0000-0001-6433-8420.

*** Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, (ibrboz@mersin.edu.tr), Orcid: 0000-0002-6787-4920.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, İçel, Refik Koraltan, Seçimler, Türk Siyasal Yaşamı..

THE ELECTIONS IN İÇEL (MERSİN) IN THE PERIOD OF GOVERNORSHIP OF DEMOCRATIC PARTY

Abstract

The period where the Democratic Party (DP) was on the political power is an important phase of the Turkish Political Life. This study focusses on İel region in the changing Turkish political life of the 1950 elections. The relationships between the parties is assessed from the perspective of the ruling party and the opposition in the period of 1950, 1954 and finally 1957 which was the last general election of the Democratic Party. The election campaigns of the parties and the candidate determination processes are also discussed. İel is an harbour city of the Çukurova region which connects the region to the Mediterranean. Fort his reason it represents a dynamic instance in the political conflict of the whole election processes. DP became significant in the political life of the city with the passage of the multy party political system. It was also a city supporting DP in all of the elections between the period of 1950-60. The great majority of the İel population participated the elections and the competition between the parties were very dense. Refik Koraltan who was among the founding members of the DP though was entitled in two places preferred the İel parliamentarism and continued his work as a member of parliament in the İel region in the TBMM. Before the 1954 elections the division within the DP resulted with the resignation of the members of the parliament and the party members and some changes happened both in 1954 and 1957 elections in the members of the parliament. Although the opposition parties continued their work in the İel region in each election period, their efforts did not change the results of the elections.

Keywords: Democratic Party, İçel, Refik Koraltan, Elections, Turkish Political Life.

Giriş

1950'li yıllar hem dünyada hem de Türkiye'de değişim yılları olmuştur. II. Dünya Savaşı'nın ardından yeni bir tarihsel süreç, Soğuk Savaş Dönemi'ne girilmiştir. Dünya siyasetinin yeni hali Türkiye'nin siyasetine doğrudan yansımıştır. Çok partili siyasal hayata geçişin ardından 14 Mayıs

1950 seçimleriyle Türkiye’de iktidar değişikliği yaşanmış ve seçimleri kazanan Demokrat Parti (DP) Dönemi başlamıştır. Yaşanan sıradan bir iktidar değişikliği değildir. DP, 27 yıldır ülkeyi yöneten Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’den iktidarı devralmıştır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası tecrübeleri haricinde Türkiye’de siyaset, 1923’ten beri tek partili bir yönetime dayanmaktadır. Yeni devri yaratan dönüşüm, 1945 yılında Türkiye’de siyasal alanda liberalleşmeye uygun koşulların hazır hale gelmesiyle mümkün olmuştur. Cumhuriyetin felsefi zemininde yer alan liberal fikirler ile siyasal, toplumsal ve ekonomik birikimler çok partili siyasal yaşama geçişi mümkün kılmıştır. Önce, 24 Temmuz 1945 tarihinde sanayici-iş insanı Nuri Demirağ, Milli Kalkınma Partisi’ni kurmuş, ardından yeni partiler kurulmaya devam etmiştir. 1945’ten 1950 seçimlerine kadar geçen beş yıllık sürede CHP dışında 23 parti kurulmuştur.¹ DP, 7 Ocak 1946 yılında, “Dörtlü Takrir” sonrasında, CHP’den çıkarılmış/ayrılmış Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan tarafından kurulmuştur. 21 Temmuz 1946 seçimleriyle TBMM’de muhalefet partisi olarak yer alan DP, dört yıl içinde hızla Türkiye genelinde örgütlenmesini tamamlamakla kalmamış, yeni bir dönemin beklentilerini karşılamak üzere halkın çoğunluğu tarafından 14 Mayıs 1950’de iktidara getirilmiştir. M. K. Kaynar’ın ifadesiyle, 14 Mayıs 1950 seçimleri ile başlayıp, 27 Mayıs 1960 darbesiyle son bulan “ellili yıllar” Türkiye’nin çehresinin değiştiği dönüm noktalarından biridir. Bu tarihsel kesitte siyasetin toplumsal tabanının genişlemesi ve dönüşmesiyle birlikte siyaset algısı da baştan aşağı değişecektir.² DP Dönemi, Türkiye’nin siyasal tarihinde yeni bir iktidar döneminden ziyade siyasal kültürün dönüşümünü ifade eder.³ Demirel’in ifadesiyle; “DP, geniş toplumsal kesimlerin hassasiyet ve taleplerine tercüman olabilmiş, mahalli bazda örgütlenebilmiş, kitle nezdinde – liderlerden bağımsız – siyasi tasavvuru simgeleyen bir oluşum olarak kuvvetli bir aidiyet duygusu yaratabilmiştir. Partinin kurumsal varlığı sekteye uğratıldığında, geleneği temsil etme iddiasıyla ortaya çıkan diğer siyasal partiler bu

¹ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap (Birinci Bölüm), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999, s. 216.

² Mete Kaan Kaynar, “Türkiye’nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar”, *Türkiye’nin 1950’li Yılları*, İletişim Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2020, s. 15.

³ DP Dönemi siyaset anlayışında öne çıkan başlıklardan biri de din-siyaset ilişkisi olmuştur. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Sezen Karabulut, “Din-Siyaset İlişkisi Temelinde Türk Siyaseti: Demokrat Parti (DP) Dönemi Din-Siyaset İlişkisi (Uygulamalar, Söylemler, Muhalefet, 1950-1960)”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, XIX/38, (2019), ss. 221-241.

temel gelenek üzerinde ideoloji ve kimliklerini değişen koşullara uydurarak yeniden örgütleyebilmişlerdir.”⁴

Bu çalışmada, Türkiye’de siyasal sistemin ve kültürün işleyişi, seçimler temelinde ve özellikle yerel ölçekte bir örnek, 1950-1960 arasındaki genel seçimlerin İçel’deki politik görünümü üzerinden ele alınacaktır. İçel⁵ taşırayı temsil etmenin ötesinde Çukurova gibi bereketli bir hinterlanda sahip liman kentidir. Nüfus varlığı bakımından Türkiye’nin önemli illeri arasında yer almaktadır. 22 Ekim 1950 tarihinde yapılan Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, Türkiye nüfusu yüzde 21.8 oranında artış göstermiş ve 20.934.670’e ulaşmıştır. İçel’in nüfusu da 1945 yılında 279.484 iken Türkiye ortalamasının üstünde, yüzde 25,8 oranında artarak 1950’de 317.853 olmuştur.⁶ 1945-1960 arasında nüfus artışı hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu dönemde ilin tarım kesiminde de yüksek bir artış gerçekleşmiş, ekili alan oranı artmış, özellikle pamuk ekili alanlar çoğalmıştır. Yoğun emek gerektiren pamuk üretimi, bu dönemde ilin büyük ölçüde mevsimlik işçi göçü almasına yol açmıştır. Tarım sektöründeki gelişmeleri, dolayısıyla da nüfus artışını hızlandıran bir başka etken de alt yapı yatırımlarıdır. II. Dünya Savaşı sonrasında ülke geneline koştur olarak İçel’de de bir nüfus patlaması gerçekleşmiş, bu da ilin nüfus artış hızının 1960’a değin büyük ölçüde artmasına neden olmuştur.⁷ Nüfus artışına paralel olarak İçel’in TBMM’de temsil sayısı da 1950-1960 arası dönemde artmıştır.

Meclisin 10 Haziran 1946 tarihli oturumunda, CHP’li milletvekillerinin oylarıyla, 4 yıllık süresi 1947 yılında dolacak olan VII. Dönem TBMM’nin, parlamentonun yenilenmesi amacıyla seçim kararı alınmıştır. DP’li üyelerin itirazlarına karşın, normal seçim tarihinden bir yıl öne çekilerek VIII. Dönem TBMM’yi belirleyecek olan seçimlerin, 21 Temmuz 1946 günü yapılması kararlaştırılmıştır. Erkene alınmış olan yerel seçimlere katılmama kararı alan DP yönetimi, bu kez genel seçimlere katılmayı uygun görmüştür. DP, ülke genelinde henüz örgütlenmesini tamamlayamamış olsa da seçimlere yoğun bir hazırlık sürecine girilmiştir. Hemen her kentte mitingler düzenleyerek

⁴ Tanel Demirel, *Türkiye’nin Uzun On Yılı- Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul Bilgi Üniv. Yay., İstanbul, 2011, s.129.

⁵ İlin adı, 1933 ile 2002 yılları arasında İçel, merkez ilçesi Mersin idi; 2002’den sonra ise İlin ve merkez ilçenin adı Mersin olarak değıştirilmiştir.

⁶ *Genel Nüfus Sayımı (22-X-1950)*, Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1950.

⁷ “İçel maddesi”, *Türkiye, İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını*, Yurt Ansiklopedisi, (Genel Yayın Yönetmeni: Taha Parla), C.5, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982, s. 3627.

halka ulaşmaya çalışmışlardır. 23 Temmuz'da açıklanan seçim sonuçlarına göre, CHP 49 ilde, DP ise 3 ilde (Afyonkarahisar, Çanakkale ve İçel) milletvekillerinin tümünü kazanmıştır. 11 ilde karma liste oluşmuştur. DP, toplam 11 ilde 65 milletvekili çıkarmış ancak bazı milletvekilleri iki yerden seçildiğinden Meclis'te 60 DP'li yer almıştır. DP, İçel'de seçimleri yüzde 60 çoğunluk sağlayarak kazanmıştır. Seçim sürecini Cumhuriyet gazetesi adına Çukurova'da izleyen muhabir Ahmed İhsan'ın bildirdiği üzere; parti mücadelelerinde ve seçim faaliyetinde Çukurova'nın en hararetli yeri Mersin (İçel)'dir. DP, Mersin'de teşkilatını tam olarak kurmuş, vilayet merkezinden, kaza, nahiye, semt ocaklarından köylere kadar örgütlenmesi tamamlanmıştır. İhsan'a göre; *"Demokratların en kuvvetli oldukları yer: Mersin"*dir.⁸ DP'nin kurucuları arasında yer alan Refik Koraltan, TBMM'ye İçel milletvekili olarak katılmıştır.⁹ Bu bağlamda İçel'de DP Dönemi, 1946'da başlamıştır denilebilir. Böylece DP'nin iktidara henüz gelmediği 1950 öncesinde güçlü olduğu kentlerden biri olan İçel'deki bu siyasal görünüm, 1960'a kadar da değişmemiştir. 1946 seçimlerinin ardından 1950, 1954 ve 1957 seçimlerinin sonucunda da yani 1946'dan 1960 kadar İçel'de tüm seçimlerde DP birinci sırada yer almıştır. 1950'de 7 olan milletvekili sayısı, 1954'te 8 ve 1957'de 9 olmuştur.

1950 Seçimleri: Türkiye'de İktidar Değişiyor ve İçel'de Seçimleri DP Kazanıyor

Dört yıllık muhalefet döneminin ardından DP Dönemini başlatan tarihi seçimler, 14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşmiştir. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde DP 4.241.393 oy alırken, CHP 3.176.561 oy aldı. Seçime katılım oranının yüzde 89.3 olduğu bu seçimde, yürürlükte olan liste usulü çoğunluk seçim sisteminin de katkısıyla, oyların yüzde 52,7'sini alan DP, 415 milletvekilliği kazanırken, oyların yüzde 39,4'ünü alan CHP sadece 69 milletvekili çıkarabilmişti. CHP, yüzde 39,4 oy oranıyla milletvekilliklerinin yüzde 14,2'sini alırken, DP, yüzde 52,7'lik oy oranıyla milletvekilliklerinin yüzde 85,2'sine sahip olmuştu. Başta Başbakan Yardımcısı Nihat Erim olmak üzere, bakanların büyük bir bölümü meclise giremediler.¹⁰ DP kurucuları arasında

⁸ "Demokratların en kuvvetli oldukları yer: Mersin", Cumhuriyet, 12 Temmuz 1946.

⁹ İçel'de 1946 seçimleri ve VIII. Dönem TBMM İçel milletvekilleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Birgül Bozkurt, "1946 Seçimleri ve TBMM VIII. Dönem İçel (Mersin) Milletvekilleri", I. Uluslararası Mersin Sempozyumu, Bildiri Tam Metinleri Kitabı, C. 3, Mersin, 2018, 90-110.

¹⁰ Demirel, a.g.e., s. 99.

yer alan ve İçel milletvekili olan Refik Koraltan seçim sonuçlarını Mersin’de takip etmiştir. Seçim sonuçları hakkında açıklama isteyen muhabire şu yanıtı vermiştir: *“Türk milleti tarihin en büyük imtihanlarından birini vermiş ve dünyaya demokrasi hayatında en ileri mevkie geçtiğini göstermiştir. Her sahada olduğu gibi bu sahada da üstünlüğünü Türk milleti göstermiştir. Ne mutlu Türküm diyene.”*¹¹

Yeni seçim kanununun kabul edilmesinin¹² ardından seçimlere katılacak partiler tarafından seçim çalışmaları da başlamıştır. Seçim kanununda yer aldığı üzere; 1945 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayıları tespit edilmiş, buna göre; İçel için 7 milletvekili seçilmesi kararlaştırılmıştır.¹³ CHP Genel Sekreterliği çalışmalara başlayarak, seçim komiteleri oluşturulmasını bildirmiştir. Seçim hazırlıklarıyla ilgili yayınlanan genelgede; demokrasinin öncüsü olduğu vurgulanan partinin, fikirlerini, vaatlerini, iktidarda iken yaptığı işleri anlatmak ve tanıtmak üzere geniş bir propaganda seferberliğine girdiği vurgulanmıştır. Parti genel merkezi, halk topluluklarıyla ve bilhassa köylerde yaşayan vatandaşlarla temasa özen gösterilmesi, partiye olan sevgiyi arttıracak faaliyette bulunmak ve partilileri seçim çalışmalarında teşvik etmek ve güvenlerini arttırmak gibi uyarılarda bulunmayı da ihmal etmemiştir.¹⁴

Seçimler yaklaştıkça iktidara en büyük aday durumunda olan CHP ve DP’nin propaganda faaliyetleri de artmıştır. Yıldırımaz’ın değerlendirmesine göre, propaganda faaliyetleri iki parti arasında farklılaşmaktadır. Özellikle seçmene yaklaşım tarzları incelendiğinde bu fark daha açık biçimde görülmektedir. Devleti kuran ve ülkeyi yöneten parti olarak CHP’nin halka ulaşmada ve derdini anlatmada daha avantajlı olduğu söylenebilir. Ancak CHP, diğer partilere göre daha az miting yaptığı gibi, uzun yıllardır ülkeyi yönetmenin verdiği özgüvenle etkin bir propaganda faaliyeti içinde olmamıştır. Öte yandan DP, ülke genelinde, seçimlerde yoğun bir propaganda faaliyeti yürütmüştür. DP’li adaylar seçmenlerin bulunduğu her yere giderek konuşmalar yapmakta ve kendilerini tanıtmaktaydılar.¹⁵

1946’da İçel’de seçimleri kaybeden CHP, 1950 seçimlerinde farklı toplum kesimlerinin desteğini sağlamak üzere faaliyette bulunmuştur.

¹¹ Yeni Mersin, 16 Mayıs 1950.

¹² BCA. 490-1-0-0/62-236-4. (21.02.1950).

¹³ BCA. 30-18-1-2/ 122-27-2. (25.03.1950)

¹⁴ BCA. 490-1-0-0/10-52-3. (Tarih: 22.02.1950); BCA.490-1-0-0/10-53-2. (Tarih: 04.03.1950).

¹⁵Sinan Yıldırımaz, “1950 Seçimleri ve Propaganda”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı:6, (2004), s. 138. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9909>.

Özellikle çeşitli nedenlerle CHP'den uzaklaşmış olan Mersin tüccar ve çarşı halkının desteğini almak üzere çeşitli toplantılar düzenlemiştir. Yine ithalatçı tüccarlarla yapılan görüşmeler neticesinde şikâyet ve talepleri dinlenerek genel merkeze iletmek üzere raporlaştırılmıştır.¹⁶ CHP Bölge müfettişi Hasan Reşit Tankut hazırladığı raporda, memur ve öğretmenlerin seçimlerde CHP'yi desteklemeleri için parti kademelerinin sürekli bu kesimlerle ilgilenilmesi gerektiğini belirtmişti. İkinci olarak; muhalefete en yakın olan toplumsal grubun, keçi ve orman sorunlarının çözümü konusunda DP'ye güvendikleri için desteklediklerini; büyük bir kısmı bunların boş vaatler olduğunu anlamasına rağmen inat ve gururlarından geri dönemediklerini; köylüleri, CHP'ye çekmek için ince bir siyasetle konferans ve mitinglerle onları kazanmanın en doğru yol olduğunu vurgulamıştı.¹⁷

Seçim kampanyası başladığından itibaren Bölge Müfettişi başta olmak üzere il ve ilçe yöneticileri çeşitli ilçe, bucak ve köylerde toplantılar düzenlemişlerdir.¹⁸ Tankut, ilçelerdeki durumla ilgili hazırladığı raporda; Silifke'de yapılan çalışmalarda, özellikle Erdemli'de muhalefetin etkili olduğunu belirtmiştir. Uzuncaburç civarında su projesini gündeme getiren CHP'nin büyük bir etki oluşturduğunu söylemiş, muhalefet yönünde eğilim gösteren Anamur'da etkili çalışmalar yapıldığını; Fevzi Bulut'un tekrardan CHP'ye geçmesinin ilçe üzerinde büyük etki oluşturduğu ve DP'nin güçlü olduğu bazı köylerde DP Ocak Teşkilatlarının toplu olarak istifa ederek CHP'ye geçtiğini belirtmişti.¹⁹ CHP seçim hazırlıkları çerçevesinde, ilçelerde gerçekleştirilen toplantı ve mitinglerde katılımın yüksek olduğu kaydedilmiştir. 5 Mayıs 1950'de, Silifke'de düzenlenen bir açık hava toplantısına, yaklaşık 7.000 kişi katılmıştır. Hasan Reşit Tankut başkanlığında 6 Mayıs 1950'de Tarsus Cumhuriyet alanında yapılan seçim toplantısında, Mersin, Tarsus ve Silifke'den özellikle köylerden katılımı birlikte 8.000 kişinin katıldığı tahmin edilmektedir.²⁰

Öte yandan parti yönetiminde ve hükümette yer alan CHP'liler de seçim çalışmalarına katılmışlardır. CHP Genel Başkan Vekili ve aynı zamanda Seyhan Milletvekili Hilmi Uran, Mersin'i de ziyaret ederek seçim

¹⁶ Cemil Koçak, *CHP ve Taşra 1930-1950 Akdeniz Bölgesi*, C. 1, Alfa Yayınları, İstanbul, 2019, s. 636-637.

¹⁷ Mehmet Pınar, *Cumhuriyet Döneminde Mersin ve İçel'de Siyasi Hayat (1923-1950)*, Hiper Yayın, İstanbul, 2018, s. 514.

¹⁸ Yeni Mersin, 21 Nisan 1950.

¹⁹ Pınar, a.g.e., s. 514-515.

²⁰ Pınar, a.g.e., s. 514-515.

çalışmalarını tetkik etmiştir.²¹ Güneydoğu illerinde seçim gezisinde olan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, önce Adana'yı ziyaret etmiş 4 Nisan'da da Tarsus ve Mersin'e gelmiştir.²² Başta Vali Eşref Ergut, Hasan Reşit Tankut, CHP il ve ilçe başkanları, Belediye Başkanı olmak üzere karşılama töreni gerçekleştirilmiştir. Cumhurbaşkanı İnönü, önce Tarsuslulara hitap etmiş ardından Mersin'e geçmiştir. Cumhurbaşkanı hem Tarsus'ta hem de Mersin'de halkın büyük ilgisiyle karşılanmıştır. Mersin Halkevi balkonundan "onbinlerce"²³ Mersinli'ye hitap etmiştir. Partili ve halktan farklı temsilcilerle görüşmeler yapanlar arasında "Liman Heyeti" de yer almıştır. İktisadi durumun kötü bir vaziyette olduğunu dile getiren heyete, İnönü, söylenenleri dikkate alacağını belirtmiştir.²⁴ Liman konusu İcel için siyaseti belirleyici unsurlardan biridir. Başbakan Günaltay Ankara radyosunda bir saat on iki dakika süren uzun bir konuşma yapmış,²⁵ ülkede sürdürülen imar ve bayındırlık faaliyetlerinden de bahsetmiştir. Mersin'de limanın yapılacağından da söz etmesi üzerine Mersin Liman İşlerini Takip Komitesi tarafından da memnuniyetle karşılanmış ve Mersin tüccarlarından Şükrü Şihman tarafından komite adına Başbakana çekilen bir telgrafla teşekkür etmişlerdir.²⁶ Bir süredir Gaziantep, Maraş ve Güney illerinde incelemelerde bulunan Devlet Bakanı ve Dışişleri Bakan Vekili Cemil Sait Barlas'ın Mersin ziyaretinde de yaptığı toplantılarda tüccarla görüşmüştür. Şükrü Şihman Bakan'a liman ve ticari faaliyetlerle ilgili taleplerini ifade etmiştir.²⁷

Seçim Kanunu'nun kabul edilmesinin ardından partilerin önemli meşgalelerinden biri de partileri adına adayların tespit edilmesi olmuştur. CHP, yedinci kurultayında (17 Kasım 1947)²⁸ yaptığı tüzük değişikliği gereğince her vilayete, yüzde yetmiş oranında adayları tespit etme hakkı tanımıştır. Geriye kalan yüzde otuz da genel merkezce tespit edilecektir.²⁹ CHP adaylarının tespit edilmesi ve listenin parti divanına götürülerek kabul edilmesi sürecine Genel Başkan Vekili Hilmi Uran nezaret etmiştir. Uran'ın

²¹ Yeni Mersin, 2 Nisan 1950.

²² Gülek, 4-6 Nisan 1950; Yeni Adana, 4-6 Nisan 1950; Türk Sözü 4-6 Nisan 1950.

²³ Yeni Mersin, 4 Nisan 1950.

²⁴ Yeni Mersin, 4 Nisan 1950.

²⁵ Akşam, 3 Mayıs 1950.

²⁶ Yeni Mersin, 4 Mayıs 1950.

²⁷ Yeni Mersin, 6 Nisan 1950; Gülek, 6 Nisan 1950.

²⁸ Hakan Uzun, "İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1947 Olağan Kurultayı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII/25 (2012), s. 116.

²⁹ BCA. 490-1-0-0/11-60-19 (Tarih: 00.00.1950).

ifadesiyle parti, birçok vilayetlerde bu yüzdelik hesabı küsuratlı çıktığında da belirleme hakkı vilayetler lehine tercih edilmiştir. Yine Uran'ın ifadesine göre hem vilayetlerde hem de genel merkezde aday belirleme süreci büyük bir titizlikle yürütülmüştür. Aday gösterilmeyenler arasında darılanlar, gücenenler hatta partiye küsenler, DP'ye geçenler de olmuştur.³⁰ İçel'de CHP'den adaylıklarını koyanlar genel merkez tarafından da incelemeye alınmış, CHP Bölge Müfettişi Hasan Reşit Tankut tarafından da iki kişi aday olarak önerilmiştir.³¹ Tüm ülkede olduğu gibi İçel'de de 9 Nisan Pazar günü CHP İl binasında yoklama kurulu toplanmış ve gizli oyla CHP adayları tespit edilmiştir. Yoklama kurulunun tespit ettiği adaylar; Şadi Eliyeşil (sanayici, CHP divanı üyesi), Dr. Ali Menteşoğlu (milletvekili), Süreyya Anamur (Başbakanlık yüksek murakabe kurulu başkanı), Sait Çiftçi (tüccar) ve Şahap Yahşioğlu (Devlet Bakanlığı Tarım ve Gıda maddeleri şube müdürü)'dur.³² 15-16 Nisan tarihlerinde Ankara'da toplanan CHP divanı milletvekili adaylarının yüzde otuzunu belirlemek üzere toplanmıştır. CHP İçel merkez adayları olarak; İçel il idare kurulu başkanı Veysel Arıkol ve Mut ilçe idare kurulu başkanı Mehmet Ali Arslan'ı tespit etmiştir. Böylelikle 1950 seçimleri için CHP adayları belirlenmiştir.³³ Son şekli verilip Yüksek Seçim Kuruluna aday listesinin sunulmasından sonra 1946 seçimleriyle meclise giren milletvekillerinden 190 kişinin yeniden aday gösterilmediği görülmüştür.³⁴

TBMM'de 24 Mart'ta Meclis'in yenilenmesi kararının alınmasının³⁵ ardından Konya İl Kongresine katılan Celal Bayar, konuşmasıyla partisi adına resmen seçim çalışmalarına başladıklarını ilan etmiştir.³⁶ DP İçel teşkilatı ise henüz seçim kararı alınmadan çalışmalarına başlamıştır. Seçimlerde olası usulsüzlüklere karşı vatandaşların haklarını savunmak üzere bir "Avukatlık Bürosu" kurulmuştur.³⁷ Seçim kararının alınmasından itibaren ise çalışmalar hızlanmış, tüm ocak ve il teşkilatı yoğun bir çalışmaya girişmiştir.³⁸ DP İçel milletvekili Aziz Köksal ve milletvekili adayları Hüseyin Fırat seçim

³⁰ Hilmi Uran, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. 450-451.

³¹ BCA. 490-1-0-0/341-1428-1. (00.00.1950).

³² Yeni Mersin, 11 Nisan 1950; Gülek, 11 Nisan 1950.

³³ Yeni Mersin, 19 Nisan 1950.

³⁴ Aday gösterilmeyen 190 kişiden 20'si vefat etmiş, 4 kişi partiden ayrılmış, 1 kişi de elçi olmuş, kısaca 160 küsur kişi yeniden aday gösterilmemiştir. Vakıf, 23 Nisan 1950.

³⁵ Vakıf 25 Mart 1950.

³⁶ Vakıf, 27 Mart 1950.

³⁷ Pınar, a.g.e., s. 516.

³⁸ Demokrat, 29 Mart 1950.

faaliyetlerini köylerde sürdürmüş, köylülerin sorunlarını dinleyerek özellikle orman davasını çözecekleri vaadinde bulunmuşlardır. İçel DP İl Başkanı Hamdi Ongun ve teşkilatlarda etkin görev alan Müfide İlhan,³⁹ Fahri Merzeci, toplantılar ve mitingler düzenleyerek seçim çalışmalarını sürdürmüştür.⁴⁰ İçel Milletvekili Salih İnankur'un da katıldığı Tarsus mitingi, kalabalık bir katılımı gerçekleştirilmiştir.⁴¹

İçel'de CHP gibi DP aday listesinde yer almak isteyenlerin sayısı bir hayli fazladır.⁴² DP İçel adaylarını belirlemek üzere önce, her ilçe merkezinde aday yoklaması yapılacak ve toplamına göre il merkezi adaylarını tespit edecektir. Aday yoklamasının ardından, ilden altı aday belirlenecek, bir aday genel merkez tarafından buna eklenecektir. 7 Nisan'da Mersin parti merkezinde ocak, bucak başkanları ile ilçe başkanı, idare heyeti üyeleri toplanarak adaylarını belirlemişlerdir. Toplantıda iki liste üzerinde rekabet oluşmuştur. Mersin merkezden başka, Silifke, Tarsus, Anamur, Gülnar ve Mut'ta ayrı ayrı aday yoklaması yapılarak liste oluşturulmuştur.⁴³ 24 Nisan'da DP aday listesini, Yüksek Seçim Kuruluna vermiştir. Sekiz bağımsız adayın olduğu listede, sekiz aday iki ayrı yerden gösterilmiştir.⁴⁴ İçel adayları arasında yer alan Refik Koraltan ayrıca Balıkesir'den aday gösterilmiştir. VIII. Dönem TBMM'de DP milletvekili olan Haydar Aslan ve 8 Mart 1949'da vefat eden Saim Ergenekon yerine yeni aday belirlenirken, sözü edilen dönemde görev yapan diğer milletvekillerinin yeniden aday gösterildiği görülmektedir. DP İçel adayları; Refik Koraltan (milletvekili ve DP Genel kurulu üyesi), Dr. Celâl Ramazanoğlu (milletvekili ve DP Genel kurulu üyesi), Dr. Aziz Köksal (milletvekili), Salih İnankur (milletvekili), Hüseyin Fırat (avukat), Şahap Tol (Silifke Hukuk Yargıçısı), Halil Atalay (milletvekili)'dir.⁴⁵

1950 seçimlerine katılan bir diğer parti ise Millet Partisi (MP)'dir. Partinin Genel Başkanı Yusuf Hikmet Bayur ve beraberinde Vasfi Raşit Sevig,

³⁹ Müfide İlhan'ın seçim çalışmalarında en önde yer alan isimlerden biridir. Mitinglerin en heyecanlı konuşmacıları arasında yer alır, bkz. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Arşivi (KEKBMV), Müfide İlhan Özel Arşivi.

⁴⁰ Gülek, Pınar, a.g.e., s. 516.

⁴¹ Demokrat, 23 Nisan 1950.

⁴² Yeni Adana, 1 Nisan 1950.

⁴³ Yeni Mersin, 8 Nisan 1950; Berdan, 7 Nisan 1950.

⁴⁴ Vakıf, 25 Nisan 1950.

⁴⁵ Yeni Mersin, 26 Nisan 1950.

Tarsus ve Mersin'i ziyaret ederek halka hitap etmişlerdir.⁴⁶ MP İçel milletvekili adayları; Necip Berkal, Dr. İbrahim Demirsoy, Asım Gürsu, Mehmet Kirazlı (tüccar), Yusuf Tuğrul, Emin Ağâh Ünver, Ali Kemal Yeloğlu (tüccar) olmuştur. Seçimlere katılan üç parti dışında bağımsız adaylar da bulunmaktadır. İçel bağımsız adayları; Sabri Dil, Şefik Ergündüz (Seyhan Milli Eğitim Müdürü), Faik Sağbilge, Saime Saliha Özgören, Sinan Tekelioğlu, Vetem Ali Bayer (Eczacı) ve Hasan Özbek (öğretmen)'tir.⁴⁷

Seçim Kanunu'na göre 10 Mayıs'tan itibaren partilerin propaganda faaliyetleri sona ermiş,⁴⁸ 14 Mayıs 1950'de ülke genelinde seçimler gerçekleştirilmiştir. 15-16 Mayıs tarihli gazeteler, seçimlerin ülke genelinde sükûnet içinde geçtiğini yazmaktadır.⁴⁹ İçel'de de seçimlerde sorun yaşanmamış, sonuçlara ilişkin edinilen bilgiler gazetelerde paylaşılmıştır.⁵⁰

DP'nin TBMM'de çoğunluğu aldığı bu seçimlerde, Demokratlar 45 ilde tam liste halinde kazanmışlardır. Bu iller arasında İçel de yer almaktadır. DP, altı ilde; Kastamonu'da ve Tokat'ta dokuz, Kırşehir ve Mardin'de birer, Ordu'da iki ve Trabzon'da üç milletvekilliği kazanmış, Hakkâri'den hiç milletvekili çıkaramamıştır. DP'nin kurucuları iki ilde aday gösterilmişler; Celal Bayar İstanbul ve Bursa'dan; Adnan Menderes, İstanbul ve Aydın'dan; Fuat Köprülü, İstanbul ve Aydın'dan; Refik Koraltan ise Balıkesir ve İçel'den seçimleri kazanmışlardır.⁵¹ Seçim sonuçları DP açısından da sürpriz olmuştur. Her iki parti liderlerinin göstermiş oldukları olgunluk ve sağduyu sayesinde, siyasi iktidar değişimi hiçbir sorun yaşanmadan, ancak demokrasi kültürünün gelişmiş olduğu ülkelerde görülebilecek bir şekilde gerçekleşmiştir.⁵²

Kayıtlı seçmen sayısı 135.205 olan İçel'de 120.410 kişi seçimlere katılmış, ülke genelinde katılıma yakın bir oranda yüzde 89,1 katılım olmuştur. DP adayları; Refik Koraltan, 16.505;⁵³ Dr. Celâl Ramazanoğlu, 16.253; Halil Atalay, 16.101; Salih İnankur, 16.190; Hüseyin Fırat, 15.914; Şahap Tol, 16.183

⁴⁶ Yeni Mersin, 4 Nisan 1950; Berdan, 7 Nisan 1950.

⁴⁷ Berdan, 28 Nisan 1950; Yeni Mersin, 29 Nisan 1950.

⁴⁸ Vakit, 11 Mayıs 1950.

⁴⁹ Vakit, 15 Mayıs 1950.

⁵⁰ Yeni Mersin, 16-18 Mayıs 1950; Gülek, 16-18 Mayıs 1950; Demokrat, 15 Mayıs 1950.

⁵¹ Rezzan Yücer, *Cumhuriyet Gazetesi'nin Bakışıyla Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Dönüm Noktası: 14 Mayıs 1950 Seçimleri*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2016, s.66. Cumhuriyet, 15-16-17 Mayıs 1950.

⁵² Demirel, a.g.e., s. 103.

⁵³ BCA. 30-10-0-0/ 77-512-20. (31.05.1950);

oy olarak IX. Dönem TBMM’de İçel’i temsil etmek üzere seçilmişlerdir. DP’nin aldığı oy sayısı; 73.269, oy oranı ise yüzde 62’dir. CHP, 43.814 oy sayısı ile yüzde 37,1 oranında İçel’de destek bulmuştur. MP’nin oy sayısı; 1.124, oy oranı ise yüzde 1’dir.⁵⁴

1950 yılı içinde gerçekleşen diğer tüm seçimleri de DP kazanmıştır. Genel seçimlerin ardından 13 Ağustos’ta köy, mahalle muhtar ve ihtiyar heyeti seçimleri, 3 Eylül’de de yerel seçimler gerçekleştirilmiştir. Katılımın düşük olduğu tespit edilen muhtar seçimlerinde, CHP İstanbul’da DP’nin önüne geçmiştir. Öte yandan İçel merkez ilçesi Mersin’de sekiz muhtarlıktan yedisini DP, birini CHP kazanmıştır.⁵⁵ Aynı günlerde partiler, belediye meclisi için seçim çalışmalarına başlamıştır. 3 Eylül Pazar günü gerçekleştirilen seçimlerde yüzde 53,2 katılım oranıyla genel seçimlerinin aksine daha düşük olmuştur. Ülke genelinde, DP oy oranını arttırmış yüzde 57,6 oranında oy almıştır. 45 merkez ilçe olmak üzere toplam 356 ilçe ve belde de seçimleri kazanmıştır. İçel’de de seçimleri DP kazanmıştır. İl genelinde 105 Belediye üyeliğinin 81’ini DP, 24’ünü CHP kazanmıştır. Mersin merkez ilçe, Gülnar, Mut, Silifke ve Tarsus’ta DP; Anamur’da CHP kazanmıştır.⁵⁶

1954 Seçimleri: İçel’de Demokratlar Bölünüyor, Seçimi Yine de DP Kazanıyor

1954 yılı Ocak ayından itibaren gazeteler, “seçim sath-ı mailine” giderken başlıklı yazılar yazmaya ve seçimlerle ilgili partilerin hazırlık haberlerini yayımlamaya başlamışlardı. Adnan Menderes’in DP grup toplantısında, seçimlerin Ramazan’dan iki gün önce 2 Mayıs tarihinde yapılması önerisi kabul edilmiştir. Hemen ardından “Seçim Yasası” ele alınarak bazı düzenlemeler yapıldı.⁵⁷ Son nüfus sayımına göre milletvekili sayısının da artması söz konusuydu. 1950 nüfus sayımına göre, yeni mecliste milletvekili sayısının artacağı öngörülmekteydi. Yeni düzenlemeye göre 7 olan İçel’in milletvekili sayısı da 8 çıkmış oldu.⁵⁸

⁵⁴ BCA.30-10-0-0/77-512-8.(26.05.1950); Yeni Mersin, 16 Mayıs 1950; *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2012, s.58

⁵⁵ Yeni Mersin, 15 Ağustos 1950.

⁵⁶ Yeni Mersin, 8 Eylül 1950.

⁵⁷ Akşam, 5 Ocak 1954, Turan, a.g.e., s. 87.

⁵⁸ Cumhuriyet, 8 Şubat 1954; TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri, 1923-2011*, s. 9-10.

1954 seçimlerine katılım oranı da bir hayli yüksekti. Seçimlere dört parti; DP, CHP, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ve Türkiye Köylü Partisi (TKP) ile bağımsız adaylar katıldılar. Yüzde 88.6 oranında katılımın gerçekleştiği seçimlerin sonucunda, DP yeniden iktidar oldu. Oyların yüzde 56.6'sını alan DP, Meclis'te 490 milletvekili, yüzde 34.8 oranında oy yüzdesiyle CHP 30, CMP yüzde 4.8 oy oranıyla 4 milletvekiliyle temsil hakkını elde etti. Ayrıca 10 bağımsız aday TBMM'ye katıldı. TKP'nin aldığı oy oranı TBMM'de temsil için yeterli olmadı.⁵⁹

12 Mart 1954 tarihinde Bursa Mebusu Hulûsi Köymen'in TBMM'nin yenilenmesine ilişkin tavrı okunmuş ve 353 müttefikan oyla kabul edilmiştir. TBMM Başkanı ve İçel milletvekili Refik Koraltan IX. Devrenin sona ermesi üzerine bir değerlendirme konuşması yapmıştır. Koraltan, 22 Mayıs 1950'den itibaren çalışmalarını sürdüren Meclis'e 809 layiha ve 625 teklif sunulduğunu, ilgili encümenlere yönlendirilen layiha ve tekliflerle ilgili 405 birleşimde 746 kanun, 6 tefsir ve 148 karar alındığını ifade etmiştir. Ayrıca 1407 şifahi ve tahriri sual tavrınının 1245'inin yanıtlandığını, Dilekçe Komisyonuna havale edilen 19.904 dosyanın karara bağlandığını konuşmasında belirtmiştir. Dört senelik verimli çalışmaların ardından iyi niyet ve temennilerini belirterek konuşmasını sona erdirmiş⁶⁰ ve ilerleyen günlerde Türkiye'de siyasetin ana gündemi seçimler olmuştur.

Yeni seçim dönemi öncesi DP'liler, ülkedeki politik ortam üzerindeki denetimlerini sıkılaştıracak düzenlemelere gittiler. Üniversite profesörlerinin politika yapmasını yasaklayan Üniversiteler Kanunu'ndaki değişiklik ile Vicdan Özgürlüğünü Koruma Kanunu 23 Temmuz 1953'te kabul edildi. Ekim ayından itibaren de Menderes, muhalefete "fiilen savaş ilan etmişti."⁶¹ Öte yandan, 15 Aralık 1953'te CHP'nin sahip olduğu bütün taşınır ve taşınmaz malların Hazine'ye devredilmesi kanunlaşıyordu. Kanunun ardından parti merkezleri, Ulus gazetesi elinden alınan CHP genel başkanlığı yayımladığı bildiride CHP'nin sarsılmadığını⁶² ilan etse de seçimler öncesi gücünü önemli ölçüde yitirmişti. Seçim süreci CHP için bir yandan yeni örgüt binalarına

⁵⁹ İsmet Binark, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM- X. Dönem (14 Mayıs 1954- 1 Kasım 1957)*, I. Cilt, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., Ankara, 2010, s. 149.

⁶⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: IX, İçtima: 4, C. 29, (12. III: 1954), s. 920.

⁶¹ Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*, Hil Yayın, İstanbul, 1994, s. 69; Yakup Kaya, "Türk Siyasal Yaşamında 1954 Genel Seçimleri", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S. 3, (2018), s. 2283.

⁶² Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973*, Bilgi Yayınevi, Birleştirilmiş Birinci Basım, Ankara, 2020, s. 398.

taşınma ve yerleşme, diğler yandan il temsilcilerinin katıldığı toplantılarla, izlenecek siyaseti belirlemek için çalışmalarla başlamıştır.⁶³ 25 Şubat'ta da Kurultay için çağrıda bulunulmuştur.⁶⁴

Cihad Baban, yeni seçim dönemini şu sözlerle ifade eder; "1954 seçimleri heyecanlı geçeceğie benziyordu. Gerçi burunları koku alanlar, ileriye görenler, ufuklarda enflasyon tehlikesinin belirtilerini seçmeye başlamışlardı. Kahve, çay, çivi, nal gibi bazı maddeler karaborsaya düşmüştü, fakat buna rağmen halk Demokrat Partiye bir dört yıllık kredi daha açmak istiyordu. 1950-1954 arası mahsul bereketli olmuştu. Ürünlerin bol oluşunda hem yağmurların etkisi vardı, hem de memlekete bol bol ithal edilen traktörlerin. Ziraat Bankası musluğu birdenbire açılmış, köylü o zamana kadar hiçbir hükümetten görmediği kredi kolaylığını görmüştü..."⁶⁵ DP, 1954 seçimlerinde kampanyasında bir yandan da muhalefetin eleştiri ve propagandalarına yanıt verirken, temel olarak dört yılda gerçekleştirdiği eserler üzerinde durduğu bir propaganda yürüttü. Rıfki Salim Burçak'ın ifadesiyle; liman, baraj, yol ve köprü olarak gerçekleştirdiği büyük eserler seçim kampanyasının önemli bir unsuru olmuştu. Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz'de liman ve iskelelerin inşaatı tamamlananlar ve çalışmaları devam edenler seçim konuşmalarında sıralanıyordu. Mersin limanı da seçim süreci içinde taahhüde bağlanmıştı. 26 Nisan'da Mersin Limanı'nın inşaatına başlandı.⁶⁶

CHP'nin seçim kampanyası daha çok DP'nin dört yıl için vaat ettiklerini gerçekleştirme konusunda başarısızlıkları üzerinde temellendirildi. Eleştiriler hayat pahalılığı, denk bütçe gibi iktisadi konularda olduğu gibi, demokratikleşme ve hürriyetler konusunda gerekli yasal düzenlemelerdeki eksiklikler de dile getirildi. Yeni kabul edilen yabancı sermaye ve petrol kanunları CHP tarafından, kapitülasyonlar devrini yeniden açan düzenlemeler olarak değerlendiriliyordu.⁶⁷

Seçim hazırlıkları başladığı için DP genel idare kurulu, teşkilatına gönderdiği tamimde, parti kongrelerinin seçimlerin sonrasına ertelendiğini ilan ederek, seçim faaliyetlerine gereken çabanın gösterilmesi ve "uyanık

⁶³ Akşam, 17 Ocak 1954.

⁶⁴ Akşam, 30 Ocak 1954; Yeni Adana, 9 Şubat 1954.

⁶⁵ Cihad Baban, *Politika Galerisi Büstler ve Portreler*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970, s. 153.

⁶⁶ Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950-1960)*, Degah Yay., Ankara, 1998, akt. Binark, a.g.e., s. 137.

⁶⁷ Fatma Alev Atayakul, *Türkiye'de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950-1954-1957)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.264-265.

olmaları" ihtarında bulunmuştur.⁶⁸ Öte yandan, DP örgütlerinde seçim çalışmalarının başlaması, parti içi muhalefetin gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Ankara'da ve Maraş'ta başlayan hizipleşme⁶⁹ çok geçmeden İçel teşkilatında da ortaya çıkmıştır. İçel milletvekillerinden Salih İnankur, Halil Atalay ve Şahap Tol ile birlikte İçel teşkilâtı kurucularından Hamdi Ongun, Mersin eski Belediye Başkanı Müfide İlhan ve DP ileri gelenlerinden pek çok kişi partiden istifa etmiştir. İstifanın ardında, Hamdi Ongun'un öncülüğünde "kırklar" ile Fahri Merzeci öncülüğünde "yediler" arasında ayrılık yer almaktadır. Partiden ayrılan "kırklar"ın iddiasına göre; parti içinde mücadele şiddetlendikçe hileler artmış, hiç kongre yapılmadan kongre zabıtları düzenlenir olmuştur.⁷⁰ Aslında İçel DP teşkilatının iki gruba ayrılması birkaç yıl öncesine dayanmaktadır. Bekir Uluğ'un ifadesiyle; iki grup arasındaki rekabet parti kongrelerine kadar devam eder, kongreler sonunda söner ve çoğunluğun kararına uyularak, memleket ve parti için çalışmalar devam ederdi.⁷¹

Ulusal basında da yankısı duyulan İçel DP teşkilatı içindeki istifalar ve muhalefet süreci, tarafların karşılıklı beyannameler ilan etmesiyle devam etmiştir.⁷² İçel DP teşkilatı adına ilan edilen "Sayın İçel Halkına ve D.P. mensuplarına" başlıklı beyannamede, istifaların ve ortaya çıkan ayrılığın DP'yi baltalayarak, seçim öncesi CHP'nin "ekmeğine yağ sürmek" amacını taşıdığı vurgulanmıştır. Partiden ayrılanların iddialarının asılsız olduğu belirtilerek, partiden ayrılanların, siyasi hırslar ve şahsi menfaatler nedeniyle partilerini "arkadan hançerlemekte" oldukları dile getirilmiştir. İçel halkına seslenerek, DP'nin dimdik ayakta olduğu ve partinin İçelli seçmenlerin desteğiyle tekrar kazanacaklarını ifade edilmiştir.⁷³

DP'den ayrılarak istifa edenler oldukça uzun bir beyanname ilan etmişlerdir. Beyannamede DP'ye karşı dile getirilen eleştirilerin başında, parti kongrelerinde yaşanan düzensizlikler ve beyannamede belirtildiği haliyle "hileler" yer almaktadır. Kongre yapılmadan kongre zabıtları düzenlendiği iddia edilmektedir. Bu konuda parti merkezine yapılan şikâyetler üzerine alınan önlemlerin yeterli olmadığı, müfettişlerin meseleyi inceledikten sonra

⁶⁸ Akşam, 19 ve 26 Ocak 1954.

⁶⁹ Akşam, 26 Ocak 1954; Yeni Adana, 26-27 Ocak 1954.

⁷⁰ Cumhuriyet, 8 Şubat 1954; Yeni Adana, 8 Şubat 1954; Bugün, 9 Şubat 1954.

⁷¹ Yeni Mersin, 17 Ocak 1954.

⁷² Vakit, 7 Şubat 1954; Akşam, 8 Şubat 1954.

⁷³ Yeni Mersin, 9 Şubat 1954.

aynı biçimde devam ettiği belirtilmiştir. Anamur kongresinde bir partili öldürölüp beş partili tutuklandığı halde parti genel merkezi sorumluluk üstlenmemiş ve ilçede DP'ye olan destek zaafa uğramıştır. İktidarda bulunan bir partinin, idare kurullarında yer alanların, üye olanların parti nüfuzunu kullanmaları da eleştiriler arasındadır.⁷⁴

DP İçel teşkilatında yaşanan ayrılık Türk Sözü gazetesinde "D.P. İçel Teşkilâtı Tam Bir Çöküntü Halinde" başlığıyla ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Gazetede belirtildiği üzere; DP İçel teşkilatı Hamdi Ongun başkanlığında kurulmuş, 1946 ve 1950 seçimlerinde örgüt İçel'de etkili çalışmalar sürdürerek İçel'i DP'nin kalesi haline getirmiştir. 1952 yılından itibaren parti içinde gruplaşma belirgin hale gelerek eleştiri ve suçlamalar parti merkezine de aksettirilmiştir. Parti kongreleri konusunda yaşanan olumsuzluklar en son Anamur kongresinde bir can kaybıyla neticelenmiştir. Başbakan Menderes'in Mersin ziyaretinde dile getirilen karşılıklı iddialar üzerine, Menderes bu durumdan rahatsızlığını dile getirmiş ve konuyu incelemek üzere bir heyet göndereceğini söylemiştir. İl örgütü içinde yaşanan ayrılık İçel milletvekillerine de yansımış ve bir çözüme ulaşamamıştır. Ardından istifalar gelmiştir. Kısa süre içinde milletvekilleri ve il merkez yönetiminden istifalar Tarsus, Anamur, Silifke ve Mut ilçelerine de sirayet etmiş ve DP'den ayrılanlar çoğalmıştır. İstifalar üzerine parti genel merkezi, İçel milletvekilleri Fuat Köprölü, Dr. Celal Ramazanoğlu, Aziz Köksal ve Hüseyin Fırat'ı Mersin göndermiştir.⁷⁵ İhtilafın çözölmesi konusunda tüm girişimler netice vermemiştir.⁷⁶

DP'den istifa eden İçel mebusları, Halil Atalay, Şahap Tol ve Salih İnankur'un parti kütüğünden kayıtları silinmiştir.⁷⁷ 18 Şubat'ta DP'den istifa edenler arasında yer alan Avukat Fethi Elgün imzasıyla vilayet makamına yapılan başvuru ile "Müstakilleri Destekleme Cemiyeti" başlığıyla bir dernek kurulmuştur. Her seçim çevresinde ve bölgesinde, siyasi partilerin girebileceği her türlü seçimde, partilere kayıtlı olmayan kişilerin adaylıklarını desteklemek için, merkezi Mersin'de olmak üzere siyasi bir dernek olarak kurulduğu ilan edilmiştir. Hamdi Ongun, Müfide İlhan, Fethi Elgün, Mustafa Bora, İbrahim Hocoaoğlu başta olmak üzere 39 kişinin kurucular arasında ismi

⁷⁴ Yeni Adana, 8- 9 Şubat 1954.

⁷⁵ Türk Sözü, 9 Şubat 1954;

⁷⁶ Yeni Adana, 11 Şubat 1954.

⁷⁷ Yeni Mersin, 11 Şubat 1954.

yer almaktadır.⁷⁸ İlerleyen günlerde derneğin Silifke ve Tarsus şubeleri de kurulmuştur.⁷⁹ Seçimler boyunca İçel ve ilçelerinde toplantılar düzenleyen dernek üyelerinin çalışmaları yeni istifalara yol açmış⁸⁰ hatta Seyhan ve İçel'de seçimlerle ilgili çalışmalar sürdürdükleri haberleri basına da yansımıştır.⁸¹

1954 seçimleri milletvekili adaylık başvurularının bir hayli yüksek olduğu bir evre oldu. Eroğul'un ifadesiyle, milletvekili olmak isteyenlerin sayısı rekor seviyedeydi. Sadece DP ve CHP'ye aday başvurusu 14.000 kişiyi bulmuştu. Her iki partinin aday yoklamaları 28 Mart'ta gerçekleştirildi.⁸² Yoklamalar sonunda DP milletvekili adaylarındaki değişiklik çarpıcıydı. Eski parlamenterlerden sadece 260'ı yeni listede yer alırken 281 yeni aday gösterildi. 1950 seçimlerinde olduğu gibi DP, kurucularını iki yerden aday gösterdi.⁸³

Seçimlerden önce CHP izleyeceği siyaseti belirlemek üzere 64 ilden katılacak birer delege ile oluşturulacak heyetle toplanma kararı almıştır. Seçimlerde CHP adayları ise 1953'te toplanan X. Kurultay'da kabul edilen tüzüğe göre tespit edilecekti. Buna göre; milletvekili adayları, ilgili ildeki partililer arasından teşkil olunan yoklama kurulları tarafından seçilecekti.⁸⁴ CHP listelerinde müstakil adaylara yer verilmesi de kabul edilmiştir. İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana gibi büyük şehirlerde genel kurulun aday gösterme hakkı dışında tüm yetki teşkilatlara bırakılmıştır. Aday yoklamasının 28 Mart'ta yapılmasına karar verilmiştir. Adaylığını koymak isteyenler 500 lira başışta bulunacaklardır, yoklamayı kazananlar partinin düzenlediği piyangodan 1500 liralık bilet alacaktır.⁸⁵ Yüksek Seçim Kurulu, partilere 12 Nisan'a kadar başvuru süresi tanıdı. CHP aynı gün adaylarını ilan etti. CHP'in İçel adayları; Mehmet Hamdi Altın (Gülner Ortaokulu Müdürü), Mehmet Ali Aslan (Çiftçi- CHP Mut İlçe Başkanı), Dr. Yahya Dermancı (Doktor- CHP Merkez İlçe Başkanı), Tevfik Sırrı Gür (Eski Mersin Valisi), Dr.

⁷⁸ *Müstakilleri Destekleme Cemiyeti Ana Nizamnamesi*, Haz. Ayhan Hüseyin Ülgenay, (Basım yeri ve tarih yok).

⁷⁹ Bugün, 24 Şubat 1954; 6 Mart 1954.

⁸⁰ Yeni Adana, 6 Mart 1954.

⁸¹ Bugün, 16 Mart 1954.

⁸² Cem Eroğul, *Demokrat Parti – Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2003, s. 139.

⁸³ Eroğul, s. 139.

⁸⁴ C.H.P. *Tüzüğü*, (IX uncu Kurultayca Onanmış ve X uncu Kurultay Kararıyla Bazı Maddeleri Değiştirilmiş), Ulus Basımevi, Ankara, 1953, s. 24.

⁸⁵ Akşam, 17 Şubat 1954; Yeni Adana, 1 Mart 1954.

Mahmut Turgut Işın (Doktor- CHP İl Başkanı), Dr. Ali Menteşoğlu (Doktor- CHP Tarsus İlçe Başkanı), Kemal Pehlivan (Çiftçi), Kerim Sami Yund (Orman Mufettişİ).⁸⁶

İçel DP teşkilatı, yaşanan ihtilafın ardından Fahri Merzeci öncülüğünde bir heyetle Ankara'ya giderek, Başbakan Adnan Menderes ve Meclis Başkanı Refik Koraltan ile görüşmelerde bulunmuştur. Liman inşaatı ve Erdemli nahiyesinin ilçe merkezi haline gelmesinin seçimlerde öne çıkarılacak konular olması konusunda uzlaşmıştır.⁸⁷ İzleyen günlerde il örgütü, seçim sürecinde parti içinde yaşanan olumsuzlukları da hesaba katarak yaptığı çalışmayı raporlaştırarak Adnan Menderes'e sunmuştur. 155 bin civarında seçmenin yer aldığı İçel'de mevsim özellikleri itibariyle yörüklerin yaylalara çıkması gibi nedenlerle 120 bin kişinin seçimlere iştirak edeceği tahmin edilmektedir. Yapılan tahmini hesaba göre İçel'in merkez ilçesi Mersin başta olmak üzere Mut ilçesi hariç oy kaybı söz konusudur. 1950 seçimlerinde 74. 166 oy alan partinin yaklaşık 16.500 oy kaybı ile 63.500 oy alarak seçimleri kazanacağı planlanmaktadır. Müstakilleri Destekleme Cemiyeti'nin çalışmaları sonrası 8.000-12.000 civarında seçmen desteği alınacağı düşünülmektedir.⁸⁸

İçel'de DP'den 22 kişi adaylık başvurusunda bulunmuş, 28 Mart'ta adaylık yoklaması yapılarak yedi aday il ve ilçe örgütleri tarafından, bir kişi de genel merkez tarafından belirlenmiştir.⁸⁹ DP İçel adayları; Refik Koraltan (Dokuzuncu Devre İçel milletvekili-TBMM Başkanı), Hüseyin Fırat (Dokuzuncu Devre İçel milletvekili), Dr. Aziz Köksal (Dokuzuncu Devre İçel milletvekili), Rüştü Çetin (Avukat), İbrahim Gürgen (Yüksek Orman Mühendisi), Yakup Çukuroğlu (Avukat), Mehmet Ünal (Serbest Doktor), Hidayet Sinanoğlu (Yüksek Ziraat Mühendisi).⁹⁰

27 Ocak 1954'te Millet Partisi lağvedilmiş,⁹¹ yeni kurulan Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP)⁹² örgütlenmesini tamamlayamamıştı. Öte yandan 11 Şubat'ta yapılan ilk toplantısının ardından Genel Başkan Ahmet Tahtakılıç, partisinin seçimlere katılacağını ilan etti.⁹³ CHP ile CMP arasında bazı

⁸⁶ Cumhuriyet, 12 Nisan 1954; Vatan 12 Nisan 1954.

⁸⁷ Yeni Mersin, 10 Mart 1954.

⁸⁸ Vatan 12 Nisan 1954.

⁸⁹ Yeni Mersin, 20-21-30 Mart 1954.

⁹⁰ Cumhuriyet, 13 Nisan 1954; Vatan 13 Nisan 1954.

⁹¹ Akşam, 28 Ocak 1954.

⁹² Eski Millet Partililerin kurduğu, CMP, ilk şubesi Kırşehir'de açılmış, genel başkanlığına Ahmet Tahtakılıç, başkan vekilliğine General Sadık Aldoğan seçilmiştir. Akşam, 12 Şubat 1954.

⁹³ Cumhuriyet, 21 Şubat 1954.

görüşmeler yapılarak, seçimlerde bir işbirliği gündeme getirilmiş olsa da genel başkanlarının açıklamalarına göre bir uzlaşmaya varılması söz konusu olmamıştı.⁹⁴ CMP, 40 ilde seçimlere katılabiliyordu. Seçimlere katıldığı yerlerden biri de İçel olmuştur. Türkiye genelinde 19 ilde seçimlere katılabilen TKP'nin seçimlere katıldığı yerlerden biri de İçel'dir.⁹⁵ Türkiye Köylü Partisi'nin İçel faaliyetleri, Yeni Mersin gazetesinin iddiasına göre; ilgi uyandırmamıştır. Muzaffer Ünsal ve Emekli General Nazmi Oktay'ın ilçelerde yaptığı toplantı ve mitingleri merak nedeniyle takip eden köylüler, "köylüden paşa olur amma paşanın da köylü olduğunu yeni duyduk" sözleriyle tebessümle karşılaşmıştır.⁹⁶

2 Mayıs 1954 tarihinde gerçekleşen seçimler sonucunda ülkede oyların büyük çoğunluğunu alarak seçilen DP, İçel'i TBMM'de temsil hakkına sahip olmuştur. Refik Koraltan, Aziz Köksal, Yakup Çukuroğlu (Çukurova), Hidayet Sinanoğlu, Hüseyin Fırat, İbrahim Gürgen, Mehmet Ünal, Rüştü Çetin 1954-1957 yılları arasında çalışmalarını sürdüreceği olan X. Dönem TBMM'de İçel milletvekilleri olmuştur. İçel'de DP, toplam 73.792 oy alırken, oy oranı yüzde 53,5; CHP, 50.037 oy alırken, oy oranı yüzde 36,3'tür. CMP'nin oy oranı yüzde 0,6 iken Köylü Partisi'nin yüzde 1,6'dır. Bağımsızlar ise 11.485 oy alarak, yüzde 8,3 oranında destek görmüşlerdir. İl Seçim Kurulu 6 Mayıs'ta kesin sonuçlara göre seçilen milletvekilleri listesini Başbakanlığa sunmuştur. DP'nin gösterdiği tüm adaylar milletvekili seçilmiştir.⁹⁷

1957 Genel Seçimleri ve İçel

Türk siyasal yaşamında DP Dönemine ilişkin araştırma yapanlar, on yıllık süreci dönemlere ayırarak incelerken 1954 seçimlerinin ardından başlayan evreyi benzer ifadelerle değerlendirmektedir: Eroğul'un, "Duraklama Devri (1954-1957)"⁹⁸ olarak adlandırdığı dönemi, Demirel, "Yıpranma Süreci" olarak adlandırmakta ve yine 1954 seçimlerini dönüm noktası olarak ele almaktadır. Demirel'e göre; seçim sonuçları dört yıllık DP icraatlarının onaylanması olarak yorumlanmış, hükümet otoriter yönelimlerini sınırlandırma konusunda hissettiği baskıyı daha az hisseder

⁹⁴ Cumhuriyet, 17 Mart 1954; Turan, s.88; Toker, s. 417-418.

⁹⁵ Türkiye Köylü Partisi Genel Başkanı Remzi Oğuz Arık'ın içinde olduğu, Adana'dan kalkan uçak düşmüş ve Arık kazada yaşamını yitirmiştir. Türk Sözü, 4 Nisan 1954.

⁹⁶ Yeni Mersin, 27 Mart 1954.

⁹⁷ BCA. 30-10-0-0/ 78-516-19 (06.05.1954); Yeni Mersin, 4 Mayıs 1954.

⁹⁸ Eroğul, a.g.e.s. 159-174.

hale gelmiştir. Dolayısıyla yeni dönemin siyaseti bu yaklaşım üzerine şekillenecektir. DP'ye oy vermeyen Kırşehir'in ilçe yapılmasından başlayarak, Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın dokunulmazlığının kaldırılarak cezaevine girmesi gibi uygulamalar yaşanacaktır. Yargının "millet iradesine tabi olması" anlayışından yola çıkılarak, Yargıtay'da düzenlemeler yapılmıştır. 27 Haziran 1956'da kabul edilen "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun", seçim propaganda devreleri dışında siyasi partilerin açık hava toplantılarını yasaklıyordu. 1957 seçimleri arifesinde, DP, Milletvekili Seçim Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, siyasi partilerin karma liste yapmalarının önünün kesilmesi, muhalefet partilerinin radyodan yararlanma olanaklarının zorlaştırılması, basın kanununda yapılan değişikliklerle gazetecilerin cezalandırılmalarının kolaylaştırılması gibi düzenlemeler hayata geçirildi.⁹⁹ Demirel, yıpranma süreci tanımlamasında yer alan bir başka etkenin iktisadi politikaların yarattığı olumsuz sonuçlar olduğu gibi süreci hızlandıran bir başka unsurun da siyasi parti patronajı ve partizanlık açısından gerçekleştirilen tasarruf olduğunu ifade etmektedir.¹⁰⁰ Dönemin tanıdığı olan ve artık DP'den ayrılarak Hürriyet Partisi'ne (HP) katılmış olan Cihad Baban da 1954-1957 arası gelişmeleri şu sözlerle değerlendiriyor: "1954-1957 parlamentosundaki büyük D.P. ekseriyeti, kendi iradesini Menderes'in eline verdikten sonra, demokratik düzen, yani murakabe işlemez hale sokulmuştu. Ekonomik durum iflas manzarası gösteriyordu. Dış borçlar kabarmış, ithal ettiğimiz malların bedellerini ödeyemez hale gelmiştik. Hayat pahalılığı almış yürümüş ve bütün sosyal neticeleriyle birlikte kendini hissettirmeye başlamıştı. Yani komisyonculara, partili araçlara gün doğmuştu. Ankara Palas'ın salonları, Demokrat Partili iş çevircilerin devamlı mekânı haline gelmişti. Memur bunalmaya başlamış, rüşvet artmış, iktidar; gazetelere akseden halkın homurtusunu susturmak için gazetecileri hapsetmeye başlamıştı."¹⁰¹

Parti içi muhalefet ve nihayetinde bir dönem birlikte çalışma yapanların zamanla yollarını ayırması siyasetin olağan işleyişinin bir parçası olmakla birlikte 1957 seçimleri öncesi DP içinde yaşanan istifalar dikkat çekiciydi. 17 Temmuz'da DP İstanbul il başkanı Orhan Köprülü'nün istifasını 6 Eylül'de partinin kurucularından olan Fuat Köprülü'nün istifası izledi.¹⁰² İstifaların devamı da gelecektir. İktidar kendi içinde kopmalar yaşarken muhalefet güç

⁹⁹ Cengiz Şavklı, "Maraş Yerel Basınında 1957 Seçimleri ve Siyasi Partiler", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14/2, (2017), s. 479.

¹⁰⁰ Demirel, a.g.e., s. 250-257.

¹⁰¹ Baban, a.g.e., s.301.

¹⁰² Milliyet, 7 Eylül 1957.

birliği yapmak üzere çaba sarf ediyordu. X. Dönem TBMM'nin görev süresi 1958 yılında sona erecek olmasına rağmen parlamentonun yenilenmesi amacıyla XI. Dönem TBMM seçimleri öne alındı. Adnan Menderes 1 Ağustos İnebolu'da yaptığı konuşmada seçimlerin 1957'de gerçekleştirileceğini ilan etti. 5 Eylül'de toplanan DP Genel İdare Kurulu ve Meclis Grubu İdare Heyeti toplanarak Menderes'in işaret ettiği 27 Ekim'de seçimlerin gerçekleştirileceğini resmen ilan etti.¹⁰³ Üç muhalif parti CHP, CMP ve HP temsilcileri İnönü'nün Heybeli Ada'daki evinde ilk toplantılarını yaptılar. Muhalif partiler on gün içinde yedi toplantı yaparak seçim sürecine ilişkin çalışmalarını, ortak ilkelerini saptadılar. CHP'nin XIII. Kurultayı'na da katılan Hürriyet Partisi Genel Başkanı F. L. Karaosmanoğlu ile CMP temsilcileri ittifaklarını pekiştirdiler. Kurultayda yayımlanan "Hürriyet Andı", bir açıdan DP'nin 1947 Kongresi'nde "Hürriyet Misakı"na bir göndermeydi.¹⁰⁴ Öte yandan muhalefetin iş birliği çabası DP'nin muhalefet arasındaki ittifakı engelleyecek kararlar almasına yol açmıştır. Bu doğrultuda 13 Eylül 1957'de yeni seçim kanunu kabul edilmiş ve yeni düzenlemeyle seçimlere katılacak partilerin bütün seçim çevrelerinde tam aday listesi yapmaları ve bir kişinin sadece bir partiden aday gösterilmesi esası kabul edilmiştir.¹⁰⁵ Yeni seçim düzenlemesinin ardından İnönü, 19 Eylül'de resmen iş birliği yapma imkânının kalmadığını ancak muhalefet partilerinin fiilen birbirlerine yardım edebileceklerini bildirmiştir.¹⁰⁶

Türkiye'de siyasal sistemin işleyişinin önemli bir unsuru olmakla birlikte siyasal kültürümüzün bir yansıması niteliğinde de olan seçimler siyasetin olağan akışı içinde değerlendirilmekten ziyade usulsüzlükler ve şaibelerle de anılmaktadır. 1957 seçimleri de büyük tartışmalara sahne olmuştur. Çoğunluk sisteminin yarattığı sonuçlar dışında, seçim günü yapılan usulsüz uygulamalar ve yolsuzluklar birçok ilde seçim sonuçlarına itiraz edilmesine yol açmıştır.¹⁰⁷

¹⁰³ Milliyet, 6-7 Eylül 1957.

¹⁰⁴ Eroğul, a.g.e., s. 198-199; Turan, a.g.e., s. 130.

¹⁰⁵ Beral Alacı, "İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhalif Basına Yansıması: Akis Dergisi Örneği", *Belgi Dergisi*, 22 (2021), s. 477.

¹⁰⁶ Dilşen İnce Erdoğan, "Güç Birliği Karşısında Adnan Menderes'in Siyasi Manevrası: Vatan Cephesi (Manisa Örneğinde)", *Belgi Dergisi*, 19 (2020), s.1912-1913; Sedef Bulut, Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Komisyonu", *Akademik Bakış*, C.2, S.4, (2009), s. 130.

¹⁰⁷ Atayakul, a.g.t., s. 409; tasnif işlemleri bitmeden radyodan sonuçların ilan edilmesiyle ilgili itiraz için bkz. BCA. 30-1-0-0/52-312-2 (27.10.1957).

TBMM, 11 Eylül 1957 tarihli toplantısında seçimlerin 27 Ekim Pazar günü gerçekleştirileceği kararını alırken, milletvekili seçimlerinde her seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısının 1955 yılı genel nüfus sayımı sonucuna göre belirlenmesini kabul etti.¹⁰⁸ 1950 yılında 20.947.000 olan Türkiye nüfusu 24.121.000 ulaşmıştır. İçel nüfusu da; 317.929'dan 372.932'ye yükselmiştir.¹⁰⁹ Nüfusunun artış oranına göre İçel'in milletvekili sayısı da 9 olmuştur. 1957 genel seçimlerine 12.078.623 seçmenden 9.250.949 kişi seçimlere iştirak etmiştir. Yüzde 76.59 oranda katılım gerçekleşmiş, önceki seçimlere göre katılım azalmış olmakla birlikte seçimlerin meşruiyetinin sorgulanmasını içerek bir netice oluşmamıştır. DP, oyların yüzde 48,62'sini alarak yeniden iktidar olurken; CHP, yüzde 41,35; CMP, yüzde 6,53; HP, yüzde 3,47 oranında oy almıştır.¹¹⁰ DP 44 ilde tamamen ve 3 ilde kısmen olmak üzere toplam 424, CHP 18 ilde tamamen ve 3 ilde kısmen olmak üzere 178, HP bir ilde 4 ve CMP bir ilde 4 milletvekili temin etmişlerdir.¹¹¹

Seçimlerin yaklaşık iki buçuk ay içinde gerçekleşecek olması, partilerin yoğun bir hazırlık sürecine girmesine neden oldu. Eroğul'un ifadesiyle; "seçim kampanyası olağanüstü bir şiddet içinde cereyan etti. Bu kampanya, ortaya serdiği hırçınlık bakımından Cumhuriyet tarihinin herhalde en sert seçim mücadelesidir".¹¹² Partiler tarafından propaganda faaliyetleri hemen başladığı gibi bir yandan da aday belirleme süreci başlamıştır. Ağustos ayından itibaren partilere adaylık başvuruları yapılmaya başlanmıştır.¹¹³ Muhalefet partileri CHP, CMP ve HP ülke genelinde aday yoklamalarını 29 Eylül'de tamamladı.¹¹⁴ 5 Ekim'de CHP aday listesinin tamamını ilan etmiştir. CHP listesinde yer alanların mesleksi dağılımı; 211 hukukçu, 59 doktor, 30 gazeteci, 58 tüccar, 57 çiftçi, 9 işçi, 20 sanayici, 36 mühendis ve 18 eğitimci şeklinde olmuştur. CHP'nin İçel adayları ise; Mehmet Hamdi Altın, Mehmet Ali Arslan, Şinasi Develi, Yahya Dermancı, Hakkı Ekincioğlu, İbrahim Günay, Şuayip Ramazanoğlu, Mustafa Kemal Tanrıku ve Şahap Yahşioğlu'dur.¹¹⁵ Ancak CHP, Yüksek Seçim Kuruluna başvurarak, Aydın, İçel, İstanbul, Hatay, Mardin ve Sakarya aday

¹⁰⁸ BCA. 30-18-1-2/ 147-48-8 (18.09.1957).

¹⁰⁹ 1955 Genel Nüfus Sayımı, Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, 1957.

¹¹⁰ BCA. 30-1-0-0/ 52-312-4 (30.10.1957).

¹¹¹ BCA. 30-1-0-0/ 52-312-1 (27.10.1957); Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2012, s.58.

¹¹² Eroğul, a.g.e., s. 200.

¹¹³ Cumhuriyet, 12 Ağustos 1957.

¹¹⁴ Cumhuriyet, 30 Eylül 1957; Milliyet 30 Eylül 1957.

¹¹⁵ Cumhuriyet, 6 Ekim 1957; Milliyet 6 Ekim 1957; Vatan 6 Ekim 1957.

listelerinde tashih yapmıştır. Yapılan değişikliğe göre; İçel listesinde yer alan avukat İbrahim Günay feragat etmiş ve yerine Amerikan Kız Koleji İktisat ve Sosyoloji Profesörü Sahire Çilli parti adayı olarak gösterilmiştir.¹¹⁶

DP genel idare kurulu 6 Eylül'de dört saat süren toplantıyla adayların belirlenmesiyle ilgili çalışmalara başlamıştır.¹¹⁷ DP'de ise adayların belirlenmesi süreci hemen tamamlanamamış, DP genel idare kurulu neredeyse ara vermeden gece gündüz yoğun bir çalışma sürdürdüğü halde il örgütleri ve genel merkez arasında uzlaşma sağlanamamıştır. Aday olmak isteyenler Adnan Menderes'in veya genel idare kurulu üyelerinin peşinde kulis faaliyetleri yapmışlardır. Halen milletvekili olanların yeniden aday gösterilmesi ve yoklama yapılmaması kararı, parti il teşkilatları tarafından kabul edilmemiştir.¹¹⁸ Parti teşkilatının tepkisi üzerine, 40 ilin DP adaylarının merkez tarafından tespit edileceği, diğer iller için aday yoklaması yapılması kararı alınarak, 2 Ekim'de aday yoklamaları gerçekleştirildi. Seçimlere az bir zaman kaldığı halde DP'de ihtilaflar sona ermemiştir. Özellikle yoklama yapılan illerde kazanamayan milletvekillerinin genel merkeze baskıları bir yandan yoklamaların sonucundan memnun olmayan il teşkilatlarının itirazları diğer yandan DP yönetimini oldukça güç duruma düşürmüştür.¹¹⁹

Seçimlerden önce İçel tüccar ve esnafları adına Başbakan Adnan Menderes'e iletilen bir mektup, kentnin siyasal havasını da yansıtmaktadır. Mektupta öncelikle tüccar ve esnafın büyük bir kütle olduğu vurgulanarak, bu kesimin isterse binlerce köylü üzerinde siyaseten etkili olabileceği dile getirilmiştir. Milli Korunma Kanunu ve ekonomiye ilişkin düzenlemeler muhalefetin tepkileri üzerinden eleştirilmektedir. Gerçekte alınan kararları eleştiren, serbest piyasa ekonomisini savunan tüccar ve esnaflar, bunun DP açısından muhalif partilerin "sinsi bir vaziyette, tüccar, esnaf vatandaşları zehirlemesi"ne fırsat vermesi olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca daralan ekonomik koşulların memur ve maaşlı kesim üzerinde yarattığı sonuçların tüccar ve esnafı da etkilemesi neticesinde maaşlara zam yapılması gibi talepler de mektupta yer almıştır.¹²⁰

¹¹⁶ Cumhuriyet, 8 Ekim 1957; Milliyet 8 Ekim 1957; Vatan 8 Ekim 1957.

¹¹⁷ Milliyet, 7 Eylül 1957.

¹¹⁸ Vatan, 1 Ekim 1957.

¹¹⁹ Milliyet, 1-2-3-4 Ekim 1957. Vatan, 1-2-3-4 Ekim 1957

¹²⁰ BCA. 30-01/40-238-22 (04.04. 1957).

DP İdare Kurulu'nun seçim tarihini açıklaması üzerine İçel DP teşkilatı kararı olumlu karşılamış ve çalışmalarına hemen başlamıştır.¹²¹ Seçimlere hazırlık sürecinde özellikle adayları belirleme konusunda genel merkezde yaşanan sorunlar İçel'de de yansımaları bulmuştur. Adnan Menderes, Mersin'e çektiği telgrafta, parti haysiyet divanının verdiği kararı iletmiştir. Parti içinde ikilik yaratmakla suçlanan Emin Taylan'ın parti içindeki bütün görevleri iade edilmiştir.¹²² DP İçel milletvekilliğine 25 kişi adaylık başvurusunda bulunmuş, 2 Ekim'de İçel aday yoklaması yapılmıştır. Yapılan yoklamada belirlenen adaylar; Refik Koraltan, Sami Gökner, Rüştü Çetin, Hüseyin Fırat, Hidayet Sinanoğlu, İbrahim Gürgen, Yakup Karabulut, Yakup Çukurova.¹²³ Basında iddia edildiği üzere yoklama süreci tartışmalı geçmiş, "İçelli Demokratlar adaylık için tekme tokat birbirlerine girmiştir." Yoklama sonucunda iki adayın eşit oy alması üzerine başlayan tartışmalar, kavgaya dönüşmüş ve emniyet güçleri duruma müdahale etmiştir. Hâlihazırda DP İçel milletvekili olan Yakup Çukurova il merkezinde yapılan yoklamayı kazanmış ancak Silifke'den gelen oyların neticesinde 13 oy farkla Talip Özdolay ve Mehmet Dölek, Çukurova'yı geçmişlerdir. Öte yandan iki aday da eşit oy almıştır. Adaylardan hiçbiri hakkından feragat etmemiş sonucu belirleme parti genel idare kuruluna bırakılmıştır. Genel idare kurulu sonucu belirlemek üzere, oy pusulaları ve zabıtları istemiştir.¹²⁴ Nihayet DP, 7 Ekim'de tüm adaylarını ilan etmiştir. Adayların büyük bir kısmının hukukçulardan oluştuğu ve 314 milletvekilinin tekrar aday gösterildiği görülmüştür.¹²⁵ İçel adayları da ilan edilmiş anlaşmazlığın Mehmet Dölek lehine çözümlendiği ve aday gösterildiği görülmüştür. Buna göre DP İçel adayları; Refik Koraltan (TBMM Başkanı- Hukukçu), Sami Gökner (Yüksek Orman Mühendisi, Rüştü Çetin (Hukuk Doktoru), Hüseyin Fırat (DP Genel Kurul azası), Hidayet Sinanoğlu (Yüksek Ziraat Mühendisi), İbrahim Gürgen (Yüksek Orman Mühendisi), Yakup Karabulut (Hukukçu), Niyazi Soydan (Doktor), Mehmet Dölek (müstafi İslâhiye hâkimi).

1 Eylül'de İçel il kongresini yapan ve seçimlere hazırlanan Hürriyet Partisi,¹²⁶ İçel aday yoklaması sonucunda; Halil Atalay, Mustafa Boro, Lütfi Bilen, Fethi Ergin, Şahap Tol, İbrahim Hocaoğlu, Kemal Hamurlu, Galip

¹²¹ Yeni Mersin, 10 Eylül 1957.

¹²² Yeni Mersin, 28 Eylül 1957.

¹²³ Yeni Mersin, 3 Ekim 1957.

¹²⁴ Vatan, 6 Ekim 1957; Yeni Adana 5 Ekim 1957.

¹²⁵ Vatan 8 Ekim 1957.

¹²⁶ Yeni Adana, 2 Eylül 1957.

Saka'yı aday olarak belirlemiştir.¹²⁷ Gazeteci ve milletvekili olan Cihad Baban, DP'den istifa ederek Hür Parti'ye katılmış ve partinin İçel milletvekili adayı olarak gösterilmiştir. Baban, partisinin Tarsus mitingine katılarak, iktidarın basın hürriyeti, dış politika gibi alanlarda uygulamalarını sert bir dille eleştirmiş, "Menderes bu seçimleri kazanırsa, sertliğini ve diktatörlüğünü millete tasdik ettirmek isteyecektir" diyerek görüşlerini açıklamıştır.¹²⁸

CMP'nin adayları ise; Vasfi Ongun, Abdülaziz Nokay, Turan Aka, Nevzat Yaramış, Emin Balaban, Fevzi Osman Güvenç, Hasan Tahsin Sarıgiloğlu, Salâhattin Şar, İbrahim Dilcioğlu'dur.¹²⁹

İçel'de 190.336 seçmen sayısı olduğu halde seçimlere 143.222 kişi katılmış, katılım oranı Türkiye ortalamasından kısmen düşük olarak yüzde 75,3 olmuştur. XI. Dönem TBMM'de İçel'i DP'den Refik Koraltan, Sami Gökmar, Rüştü Çetin, Hüseyin Fırat, Hidayet Sinanoğlu, İbrahim Gürgen, Yakup Karabulut, Niyazi Soydan, Mehmet Dölek temsil edecektir. Seçimlerde, DP, 67.205 oy alarak, oy oranı yüzde 47 olmuştur. CHP, 63,075 oy ile yüzde 44,1 oranında İçel'den destek görmüştür. Hürriyet Partisi, 10.754 ile yüzde 7,5 oranında ve CMP 2.032 oyla, yüzde 1,4 oranına sahip olmuştur.¹³⁰

Sonuç

Bu çalışmada, DP'nin iktidara geçtiği 14 Mayıs 1950 seçimleri ile iktidarda bulunduğu 1954 ve 1957 seçim dönemleri İçel örneğinde incelenmiştir. Türkiye'de demokratikleşme süreci açısından önemli bir tarihsel evreye seçimler üzerinden bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Seçim döneminde partilerin ülke genelinde sürdürdükleri propaganda faaliyetleri, adayların belirlenmesinde genel merkez ile il örgütleri arasındaki ilişkiler, iktidar ve muhalefet partileri arasındaki rekabet siyasal sistemin işleyişine dair önemli veriler içermektedir. İçel (Mersin), bir liman kenti olmanın şekillendirdiği ekonomik ve toplumsal koşullara, ekonomik etkinliklerin yarattığı olanaklar ölçüsünde de yüksek nüfus artış hızına sahiptir. 1950'de TBMM'de 7 milletvekili ile temsil edilirken, 1954'te 8 ve 1957 seçimlerinde 9 milletvekili ile temsil imkânına sahip olmuştur. İçel halkı

¹²⁷ Vatan, 3 Ekim 1957; Milliyet, 3 Ekim 1957.

¹²⁸ Yeni Adana, 16 Ekim 1957.

¹²⁹ Vatan, 8 Ekim 1957.

¹³⁰ BCA. 30-1-0-0/ 52-311-1 (27.10.1957); Yeni Mersin, 29 Ekim 1957.

seçimlere önemli ölçüde ilgi göstermiş, seçimlere katılım büyük oranda ülke ortalamasına yakın olmuştur.

İçel’de DP Dönemi 1946 seçimleriyle başlamış, DP’nin tam liste olarak seçimleri kazandığı yerlerden biri olmuştur. 1946’da İçel ile ilgili “İçel DP’nin kalesidir” şeklinde atılan başlık on yıllık dönemde tekrarlanmış, 27 Mayıs sürecine kadar devam etmiştir. 1950 seçimlerinde ülke genelinde DP’nin kazandığı üstünlük İçel’de de karşılık bulmuş, seçimleri kazanmakta bir zorluk yaşamamıştır. Üstelik Türkiye genelinde DP’nin aldığı oy oranı; yüzde 52,7 iken bu oran İçel’de yüzde 62’dir. 1954 seçim döneminde DP için en büyük rekabet kendi içinde ortaya çıkan muhalefet arasında yaşanmıştır. Parti il örgütünün kurucusu Hamdi Ongun, 1950’de ilk il kadın Belediye Başkanı Müfide İlhan, 1950-1954 arasında İçel’i temsil eden Halil Atalay, Şahap Tol ve Salih İnankur’un içlerinde yer aldığı parti içi muhalefet kentte destek görmüş, ancak DP’nin seçimi kazanmasını engelleyememiştir. Türkiye genelinde yüzde 56,6 oranında oy alan DP, İçel’de yüzde 53,5 oranında oya sahip olmuştur. Normal süresinden bir yıl önce gerçekleştirilen 1957 seçimlerinde, DP’nin izlediği ekonomik, toplumsal ve siyasal politikaların yarattığı sonuçlar, parti örgütü içinde muhalefetin yeni bir partiye dönüşmesi gibi etkenler DP’nin oy kaybına yol açmıştır. Ancak çoğunluk sistemine göre, Türkiye genelinde oyların yüzde 48,62’sini alarak iktidar partisi olmuştur. DP, İçel’de de seçimleri yüzde 47 oy oranıyla kazanmıştır. Dolayısıyla İçel’in TBMM’de temsili 1946-1960 arası değişmemiştir.

14 Mayıs 1950 seçimleri sonrası, DP’nin karşısında en güçlü muhalefet partisi olan CHP, seçim dönemlerinde etkili olmaya çalıştığı propaganda faaliyetlerini sürdürse de İçel’de çoğunluğu elde edememiştir. 1950 seçimlerinde Türkiye genelinde yüzde 39,4 olan oy oranı, İçel’de yüzde 37,1’dir. 1954’te DP’nin kendi içinde yaşadığı muhalefet süreci CHP için bir avantaj yaratmış Türkiye ortalaması yüzde 34,8 iken İçel’de yüzde 36,3 oranında oy almıştır. 1957 seçimlerinde de benzer bir şekilde Türkiye genelinde aldığı yüzde 41,35 oy oranının üstünde yüzde 44,1 oranında olmuştur. Diğer muhalefet partilerinin ise İçel’de temsili çok düşük kalmıştır.

Sonuç olarak, bir liman kenti olan İçel’de, DP’nin izlediği ekonomik, toplumsal ve siyasal politikalar karşılık bulmuş, özellikle Mersin Limanı’nın inşasına başlanması ve diğer iskelelerin DP döneminde yapılması gibi uygulamalar kentin siyasal tercihinde belirleyici olmuştur. Partilerin aldıkları oy ile elde ettikleri milletvekili sayısı uygulanan çoğunluk sistemi nedeniyle

ülke genelindeki çarpık/orantısız dağılım, İçel (Mersin)'de de benzer seçim sonuçlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

İçel (Mersin)'de 1950, 1954 ve 1957 Seçimlerine Göre Partilerin Milletvekili Sayısı ve Oy Oranları																	
1950 Seçimi				1954 Seçimi				1957 Seçimi									
Partilerin Aldıkları Oy Yüzdesi (%)		1950 Seçiminde İki Partinin Kazandığı Milletvekili Sayısı		Partilerin Aldıkları Oy Yüzdesi (%)		1954 Seçiminde İki Partinin Kazandığı Milletvekili Sayısı		Partilerin Aldıkları Oy Yüzdesi (%)		1957 Seçiminde İki Partinin Kazandığı Milletvekili Sayısı							
D.P.	C.H.P.	M.P.	D.P.	C.H.P.	D.P.	C.H.P.	D.P.	C.H.P.	D.P.	C.H.P.	Hürriyet Partisi	D.P.	C.H.P.				
62	37.1	1	7	-	53.5	36.3	0.6	1.6	8.3	8	-	47	44.1	1.4	7.5	9	-

Kaynak: BCA. 30-1-0-0/ 52-311-1 (27.10.1957).

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA. 490-1-0-0/11-60-19 (00.00.1950).

BCA. 490-1-0-0/341-1428-1. (00.00.1950).

BCA. 490-1-0-0/62-236-4. (21.02.1950).

BCA. 490-1-0-0/10-52-3. (22.02.1950).

BCA. 490-1-0-0/10-53-2. (04.03.1950).

BCA. 30-18-1-2/ 122-27-2. (25.03.1950).

BCA. 30-10-0-0/ 77-512-8. (26.05.1950).

BCA. 30-10-0-0/ 77-512-20. (31.05.1950).

BCA. 30-10-0-0/ 78-516-19 (06.05.1954).

BCA. 30-01/40-238-22 (04.04. 1957).

BCA. 30-18-1-2/ 147-48-8 (18.09.1957).

BCA. 30-1-0-0/ 52-311-1 (27.10.1957).

BCA. 30-1-0-0/ 52-312-1 (27.10.1957).

BCA. 30-1-0-0/52-312-2 (27.10.1957).

BCA. 30-1-0-0/ 52-312-4 (30.10.1957).

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Arşivi (KEKBMV), Müfide İlhan Özel Arşivi.

II. Resmi Yayınlar

1955 Genel Nüfus Sayımı, Türkiye Cumhuriyeti Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Ankara, 1957.

C.H.P. Tüzüğü, (IX uncu Kurultayca Onanmış ve X uncu Kurultay Kararıyla Bazı Maddeleri Değiştirilmiş), Ulus Basımevi, Ankara, 1953.

Genel Nüfus Sayımı (22-X-1950), Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1950.

Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu, Ankara, 2012.

III. Süreli Yayınlar

Akşam

Berdan

Cumhuriyet

Demokrat

Gölnek

Milliyet

Türk Sözü

Vakit

Vatan

Yeni Adana

Yeni Mersin

IV. Kitaplar, Makaleler, Tezler.

“İçel maddesi”, *Türkiye, İl İl: Dünyü, Bugünü, Yarını, Yurt Ansiklopedisi*, (Genel Yayın Yönetmeni: Taha Parla), C.5, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982.

Ahmad, Feroz; *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*, Hil Yayın, İstanbul, 1994.

Alacı, Beral; “İktidarının İkinci Döneminde (1954-1957) Demokrat Parti Politikalarının Muhafız Basına Yansıması: Akis Dergisi Örneği”, *Belgi Dergisi*, 22 (2021).

Atayakul, Fatma Alev; *Türkiye’de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950-1954-1957)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Baban, Cihad; *Politika Galerisi Büstler ve Portreler*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1970.

Binark, İsmet; *Türk Parlamento Tarihi, TBMM- X. Dönem (14 Mayıs 1954- 1 Kasım 1957)*, I. Cilt, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yay., Ankara, 2010.

Bozkurt, Birgöl; “1946 Seçimleri ve TBMM VIII. Dönem İçel (Mersin) Milletvekilleri”, *I. Uluslararası Mersin Sempozyumu*, Bildiri Tam Metinleri Kitabı, C. 3, Mersin, 2018, 90-110.

Bulut, Sedef; “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasi Baskılar ve Komisyonu”, *Akademik Bakış*, C.2, S.4, (2009).

Demirel, Tanel; *Türkiye’nin Uzun On Yılı- Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul Bilgi Üniv. Yay., İstanbul, 2011.

Erdoğan, Dilşen İnce; “Güç Birliği Karşısında Adnan Menderes’in Siyasi Manevrası: Vatan Cephesi (Manisa Örneğinde)”, *Belgi Dergisi*, 19 (2020).

Eroğul, Cem; *Demokrat Parti - Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi, 4. Baskı, Ankara, 2003.

Karabulut, Sezen; “Din-Siyaset İlişkisi Temelinde Türk Siyaseti: Demokrat Parti (DP) Dönemi Din-Siyaset İlişkisi (Uygulamalar, Söylemler, Muhalefet, 1950-1960)”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, XIX/38, (2019), ss. 221-241.

- Kaya, Yakup; "Türk Siyasal Yaşamında 1954 Genel Seçimleri", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. 7, S. 3, (2018).
- Kaynar, Mete Kaan; "Türkiye'nin Ellili Yılları Üzerine Bazı Notlar", *Türkiye'nin 1950'li Yılları*, İletişim Yay., 2. Baskı, İstanbul, 2020.
- Koçak, Cemil; *CHP ve Taşra 1930-1950 Akdeniz Bölgesi*, C. 1, Alfa Yayınları, İstanbul, 2019.
- Müstakilleri Destekleme Cemiyeti Ana Nizamnamesi*, Haz. Ayhan Hüseyin Ülgenay, (Basım yeri ve tarih yok).
- Pınar, Mehmet; *Cumhuriyet Döneminde Mersin ve İçel'de Siyasi Hayat (1923-1950)*, Hiper Yayın, İstanbul, 2018.
- Şavklı, Cengiz; "Maraş Yerel Basınında 1957 Seçimleri ve Siyasi Partiler", *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 14/2, (2017).
- Toker, Metin; *Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973*, Bilgi Yayınevi, Birleştirilmiş Birinci Basım, Ankara, 2020.
- Turan, Şerafettin; *Türk Devrim Tarihi*, 4. Kitap (Birinci Bölüm), Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.
- Uran, Hilmi; *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım (1908-1950)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.
- Uzun, Hakan; "İktidarını Sürdürmek İsteyen Bir Partinin Kimlik Arayışı: Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1947 Olağan Kurultayı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XII/25 (2012).
- Yıldırım, Sinan; "1950 Seçimleri ve Propaganda", *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı:6, (2004). <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9909>.
- Yücer, Rezzan; *Cumhuriyet Gazetesi'nin Bakışıyla Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Dönüm Noktası: 14 Mayıs 1950 Seçimleri*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2016.